

DNEVI DEJAVNOSTI, PONEDELJEK, 30.3.2020, ZA 3. RAZRED

ŠEGE IN NAVADE VELIKONOČNEGA ČASA

V zvezek za Spoznavanje okolja napiši zgornji naslov in temeljito preberi tekst. Odgovore na vprašanja zapiši v zvezek. Vprašanja so zapisana z modro barvo. Zvezek z odgovori boš pokazal svoji razredničarki, ko bomo zopet imeli pouk.

Najprej ponovimo, kaj pomenijo ŠEGE in NAVADE!

Šege in navade štejejo med kulturno dediščino, ki je ne moremo otipati.

Navade so bolj ali manj redna človekova vsakdanja ali praznična opravila. So kot nekakšna pravila za življenje in obnašanje, npr. da si pred jedjo vedno umijemo roke. Navade si moramo (ali nam jih morajo) privzgojiti.

Šege so povezane z vedenjem ljudi ob posameznih dogodkih, praznikih ali ob določenih dnevih. V preteklosti so šege popestrile človekovo vsakdanje življenje. Poznamo različne šege in navade.

ŠEGE IN NAVADE VELIKONOČNEGA ČASA

Velika noč je največji krščanski praznik, ki ga kristjani praznujemo prvo nedeljo po prvi spomladanski luni. Velikonočno obdobje pa se začne veliko prej in sicer takoj po PUST-u, s pepelnično sredo in se konča z velikonočnim ponedeljkom.

Obravnavali bomo velikonočne šege in navade, ki se odvijajo v tednu, od cvetne nedelje do velikonočnega ponedeljka.

- Na **cvetno nedeljo** kristjani v cerkev k blagoslovu prinesejo sveže zelenje in rastlinje (leskove vejice, cvetoče leske, resje ...), ki je povezano v snop oz. v **butaro**. Lahko pa prinesejo posamezne **oljčne vejice**.

Primeri butar:

Kot vidimo je butara šop svežega rastlinja, ki je lahko okrašen tudi s pecivom, jabolki, pomarančami, trakovi...

Butare se v različnih delih Slovenije razlikujejo glede na velikost, glede na sestavo rastlinja, obliko butare, različna pa so tudi poimenovanja. Po obliki najbolj izstopajo butare, ki jih izdelujejo na Ljubnem ob Savinji. Domačini jim pravijo tudi Lubenske potice. Izdelana je iz lepenke in oblepljena z listki zimzelena. Ob nogi in ob roki v sredini so nalepljene jagode brinja in dva venčka iz vresja.

Lubenska butara

- Vprašaj starše, stare starše, sorodnike in zapiši v zvezek, kaj so blagoslovljene butare pomenile v preteklosti in še pomenijo za kristjane danes?
- Kaj kristjani naredijo z blagoslovljenimi butarami?
- Če si boš tudi ti doma naredil svojo butaro, jo fotografiraj in fotografijo pošlji svoji razredničarki, ali pa jo po svoji domišljiji nariši v zvezek za spoznavanje okolja.

- Na **veliki četrtek**, to je prvi četrtek po cvetni nedelji, za tri dni utihne cerkveni zvon, prav tako pa tudi vsi zvončki in orgle. Sveta maša za kristjane poteka normalno, vendar brez zvonjenja, zvončkov in orgel. Molk zvonov je za naše prednike pomenil pretresljiv dogodek, na katerega so navezali vrsto šeg in verovanj. Po ljudski veri ima voda v tistih hipih, ko zvonove na veliki četrtek zavežejo in jih na veliko soboto spet odvežejo, posebno moč. Mnogo žensk se je tako trlo ob vodnjakih, saj so si želele natočiti vode prav tisti čas, kajti če si si takrat umil obraz, si glede 'lepote v življenju ne rabiš delati skrbi'! Ponekod so to vodo nosili starejšim, da so si z njo umili oči, saj jih potem naj ne bi več bolele. Na Koroškem naj bi bila to tudi krasna priložnost, če si se želel znebiti kakšnega nadležnega kožnega lišaja. V Dravski dolini so tudi verjeli, da se znebiš zobobola za celo leto, če takrat ko zvone zavezujejo, trikrat poljubiš tla. Ponekod na Koroškem so gospodinje zaprle vso perutnino na veliki četrtek v klet ali kak drug temen prostor, kjer je morala brez zrna in vode čakati do velike sobote. Po tej 'pokori' so bile živali obvarovane pred jastrebom, lisico in dihurjem.
- **Veliki petek** je edini dan v letu, ko v cerkvi ni maše. Kristjane spominja na trpljenje Jezusa in na njegovo smrt na križu. Vremenski pregovor za velikonočni petek pravi, da dež na ta dan pomeni sušno (ali nerodovitno) leto.
- Na **velikonočno soboto** zjutraj poteka blagoslov ognja in vode. Ta običaj se imenuje tudi obnavljanje ognja. V ta namen se že jeseni ali pozimi odtrgajo v gozdu drevesne gobe in se posušijo na kmečkih pečeh in podstrešjih. Suha goba se potem predre in skozi njo se napelje žica, ker jo je med potjo od posvečenega ognja pri cerkvi do doma treba ves čas vrteti, da ne ugasne. Žegnani ogenj raznašajo po domovih mladi fantje (proti plačilu, danes v denarju, včasih pa so bili zadovoljni s pirhom ali pomarančo) in na velikonočno soboto zjutraj se v peči zakuri s tem ognjem, z njim se pokadi tudi hišo, s čimer se izvede čiščenje prostorov. Raznašanje blagoslovljenega ognja je značilno za vse slovenske vasi in se je ohranilo do dandanašnjih dni.

Zjutraj družine kristjanov okrašujejo pirhe, pečejo potice, kruh, kuhajo šunko, čistijo hren, nato jih odnesejo na blagoslov jedi v cerkve.

- Poleg simboličnih živil, značilnih za vso Slovenijo, so posamezne pokrajine razvile tudi svoje značilne velikonočne jedi. Poskušaj izvedeti katere so te jedi in to zapiši v zvezek.

V Sloveniji se lahko pohvalimo z bogato dediščino barvanja jajc v najrazličnejših tehnikah in barvah.

V **Prekmurju** pirhom pravijo remenice ali remenke kar v prekmurskem narečju pomeni *rdeč*. Prevladujejo vzorci v obliki cvetov, spiral, kmečkih opravil, štorkelj, gradov, cerkva itd.

Belokranjske pisanke ali pisanice spadajo med najbolj zanimiva velikonočna jajca v vsej Evropi. To so pirhi z belimi in rdečimi vzorci, ki so običajno navezani na vrvice. Zanje so, značilni geometrični in stilizirani liki.

Na **Primorskih in Gorenjskih** pirhah prevladujejo nageljni, srčki, golob z vejico v kljunu, pa tudi sakralni motivi, kot so velikonočno jagnje, goreče srce in napisi npr. IHS.

Vrhniški pirhi so beli, v njih je zvrtnih od 700 do 1700 luknjic. Najpogostejši vzorci so čipkasti, kar predstavlja slovensko etnološko zapuščino.

Poznamo še veliko različnih tehnik okraševanja pirhov.

- V zvezek zapiši vsaj tri različne tehnike barvanja in okraševanja pirhov.

- **Velika noč** je najpomembnejši krščanski družinski praznik. Vsa družina se zbere pri mizi, ki je bogato obložena z tradicionalnimi velikonočnimi dobrotami. Te so kruh, potica, šunka, pirhi, jajce, hren.

V tem velikonočnem času ljudje niso hodili po obiskih in motili ljudi v njihovem prazničnem družinskem miru in tako je tudi še danes.

- V zvezek nariši vse velikonočne jedi in za vsako jed poišči in zapiši njen pomen v krščanstvu. Upam, da ne boš imel preveliko težav.
- **Velikonočni ponedeljek** pa je bil nekdanj najbolj družabni dan v letu. Otroci in fantje so pred cerkvijo sekali pirhe, jih valjali po deščici in se igrali vse vrste iger s pirhi. Te igre so celo leto trenirali. Velikonočnega ponedeljka so se veselili tudi hlapci in dekleta, saj so tudi oni tega dne dobili »pirhe«. Pirh ne pomeni le velikonočnega jajca, ampak tudi vsako velikonočno darilo. Dekleta je od gospodinje dobila za »pirhe« krilo ali ruto, gospodar je hlapcu dal klobuk ali nove hlače, dedek je dobil pipo ali vrečko tobaka, babica pa zavojček kave, tako so bili vsi veseli. Po kosilu pa so se otroci zapodili s pirhi k botrom in botricam in tam »za pirhe« poleg pirhov dobili še kako majhno darilce.

**UPAM, DA BOŠ UŽIVAL/A V BRANJU
TEKSTA IN REŠEVANJU NALOG 😊**

Lahko si pomagaš z naslednjimi spletnimi naslovi:

- <https://www.domacedomace.si>
- <https://www.slovenec.org/2018/03/21/slovenski-ljudski-obicaji-cvetna-nedelja-velika-noc-in-binkosti/>
- Damjan j. Ovsec, Praznovanje pomladi in velike noči
- OČI, MAMA, BABICE IN DEDKI, TETE, STRICI, PRIJATELJI